

The South Slope of the Acropolis acquired great religious, intellectual and cultural importance for the city of Athens as early as the Archaic period. On it were centred great religious sanctuaries such as those of Dionysos Eleuthereus and Asklepios and the theatre buildings of the ancient city, and it was a focus for a large number of citizens throughout its long history. The gradual removal of the modern deposits covering the south slope of the Acropolis, which began in the middle of the 19th c., has revealed the major monumental complexes built in this area.

ΝΟΤΙΑ ΚΛΙΤΥΣ
ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ
ΘΕΑΤΡΟ ΔΙΟΝΥΣΟΥ
SOUTH SLOPE
OF THE ACROPOLIS
THEATRE OF DIONYSOS
ΑΘΗΝΑ / ATHENS

ΚΕΙΜΕΝΑ:
ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ & ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΖΑΡΙΦΟΠΟΥΛΟΣ ΜΙΝΩΣ - OFFICE COM.
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΒΙΒΛΙΟΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ Α.Ε.Π.Ε.

TEXT:
GENERAL SUPERVISION: PUBLICATIONS DEPARTMENT
DESIGN & LAYOUT: ZARIFOPOULOS MINOS - OFFICE COM.
PRINT: BIBLIOSYNERGATIKI S.A.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ INFORMATION
T: 210 3224 625

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - HELLENIC REPUBLIC
Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού
Ministry of Culture & Tourism

2011 © ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ
2011 © ARCHAEOLOGICAL RECEIPTS FUND
www.tap.gr

Χρηματοδότηση έκδοσης: ΟΠΑΠ Α.Ε.
Edition sponsored by ΟΠΑΠ S.A.

007 TDI

ΝΟΤΙΑ ΚΛΙΤΥΣ
ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ
ΘΕΑΤΡΟ ΔΙΟΝΥΣΟΥ
SOUTH SLOPE
OF THE ACROPOLIS
THEATRE OF DIONYSOS
ΑΘΗΝΑ / ATHENS

Η Νότια Κλιτύς της Ακρόπολης είχε αποκτήσει από τους αρχαίους χρόνους μεγάλη θρησκευτική, πνευματική και πολιτιστική σημασία για την πόλη των Αθηνών. Περιλαμβάνοντας μεγάλα λατρευτικά Ιερά, όπως του Διονύσου Ελευθερέως και του Ασκληπιού, καθώς και τα θεατρικά οικοδομήματα της αρχαίας πόλης, συγκέντρωνε πλήθος πολιτών σε όλη τη μακραίωνη ιστορία της. Η σταδιακή απομάκρυνση των νεότερων επικώσεων που κάλυπταν τη νότια πλευρά της Ακρόπολης, άρχισε στα μέσα του 19ου αι. και αποκάλυψε τα σημαντικά μνημειακά σύνολα που είχαν αναπτυχθεί στο χώρο.

Το Ιερό του Διονύσου Ελευθερέως με το θέατρο στα βόρεια του είναι η πρώτη ενότητα μνημείων που συναντά σήμερα ο επισκέπτης και η αρχαιότερη της Νότιας Κλιτύος. Ο αρχαϊκός ναός του Διονύσου κατασκευάστηκε το β' μισό του 6ου αι. π.Χ., όταν εισήχθη στην Αθήνα από τον τύραννο Πεισίστρατο η λατρεία του θεού από τις Ελευθερές της Βοιωτίας. Για τις ανάγκες του λατρευτικού χορού προς τιμήν του Διονύσου διαμορφώθηκε κυκλικός χώρος στο πρανές βόρεια του ναού, όπου αργότερα προστέθηκαν ξύλινα καθίσματα, τα «ίκρια», τα οποία σταδιακά αντικαταστάθηκαν από λίθινα. Στο τέμενος του Διονύσου γιορτάζονταν την άνοιξη τα «εν άστεϊ» ή Μεγάλα Διονύσια, η λαμπρότερη εορτή προς τιμήν του θεού. Νότια του αρχαϊκού ναού ανεγέρθηκε το β' μισό του 4ου αι. π.Χ. δεύτερος ναός, ο λεγόμενος Νεότερος Ναός του Διονύσου, στον οποίο στεγαζόταν το χρυσελεφάντινο άγαλμα του θεού, έργο του Αλκαμένη. Σήμερα σώζεται μόνον η θεμελίωση του ναού και της βάσης του λατρευτικού αγάλματος, από κροκαλοπαγή λίθο. Το τέμενος οριοθετείται στα βόρεια από μία στοά, η οποία θεωρείται δωρικού ρυθμού και σύγχρονη με τη διαμόρφωση του θεάτρου από το ρήτορα Λυκούργο (330 π.Χ. περίπου). Τις άλλες πλευρές του τέμενος περιέκλειε περίβολος, από τον οποίο σήμερα σώζεται μέρος μόνον του νότιου και ανατολικού τμήματός του. Η είσοδος στο Ιερό γινόταν από πρόπυλο σχήματος διπλού Π στο ανατολικό τμήμα του περιβόλου, όπου κατέληγε η οδός των Τριπόδων. Επί άρχοντος Λυκούργου το θέατρο αναμορφώθηκε πλήρως, λαμβάνοντας τη μορφή την οποία έχει σήμερα. Κατασκευάστηκε εξ ολοκλήρου από πειραικό ακτίτη λίθο και το κοίλο του επεκτάθηκε έως τη ρίζα του ιερού βράχου με την προσθήκη του Επιθέατρου. Η σκηνή του θεάτρου δέχθηκε τις περισσότερες μετασκευές στο πέρασμα των αιώνων. Η πλακόστρωση της ορχήστρας, τα θωράκια που τη διακρίζαν από το κοίλο, καθώς και ένα λογείο, γνωστό ως Βήμα του Φαίδρου, με ανάγλυφα που απεικονίζουν σκηνές της ζωής του Διονύσου (προερχόμενα από άγνωστο μνημείο του 2ου αι. μ.Χ.), όλα από μάρμαρο, ανάγονται στους ύστερους ρωμαϊκούς χρόνους. Κολοσσιακά γλυπτά από τη ρωμαϊκή σκηνή του θεάτρου, καθώς και αρχιτεκτονικά μέλη από την ευρύτερη περιοχή εκτίθενται στο στεγασμένο λίγο βορειότερα της κύριας εισόδου του αρχαιολογικού χώρου. Βόρεια του Επιθέατρου δεσπόζουν τα κατάλοιπα του χορηγικού μνημείου του Θρασύλλου (319 π.Χ.), που κλείωναν ένα μεγάλο σπηλαιώδες άνοιγμα. Το χώρο ανατολικά του διονυσιακού θεάτρου κατέλαβε από τα μέσα του 5ου αι. π.Χ. το Ωδείο του Περικλέους, κτίριο προορισμένο για τη διεξαγωγή μουσικών αγώνων, το οποίο βάσει των φιλολογικών πηγών και περιορισμένων ανασκαφικών ερευνών αναπαριστάται ως ένα σχεδόν τετράγωνο, στεγασμένο, υπόστυλο οικοδόμημα.

Ακολουθώντας ο επισκέπτης την ανιούσα οδό δυτικά του τέμενος και του θεάτρου του Διονύσου, η οποία αποτελεί το καταληκτήριο τμήμα ενός παλαιότερου οδικού άξονα, φθάνει στο χώρο του Ιερού του Ασκληπιού. Η οδός αυτή οδηγούσε σε πηγή ύδατος, στην οποία πιθανότατα οφείλεται η επιλογή της θέσης του Ιερού. Η λατρεία του Ασκληπιού εισήχθη στην Αθήνα το 420/19 π.Χ., όπως μας πληροφορεί η επιγραφή στο αμφίγλυφο του Τηλεμάχου, του ιδρυτή του Ιερού. Το τέμενος του Ασκληπιού περιελάμβανε το ναό του 4ου αι. π.Χ. με το βωμό στα ανατολικά του και μία διώροφη δωρική στοά στα βόρεια, το «εγκοιμητήριο», στην οποία είχε ενταχθεί η πηγή που βρισκόταν σε σπηλιά του βράχου. Στο δυτικό άκρο της στοάς σχηματιζόταν τετράγωνο δωμάτιο με φρεατόσχημη κυκλική κατασκευή στο κέντρο, η οποία χρησίμευε ως «βόθρος» για τα κατάλοιπα των θυσιών. Στους χρόνους της Ρωμαϊοκρατίας προστέθηκε μία μικρή στοά νότια του ναού. Δυτικά της δωρικής στοάς σώζονται τα θεμέλια μιας ιωνικής στοάς με τέσσερα δωμάτια στο βάθος (τελευταίο τέταρτο του 5ου αι. π.Χ.). Το Ασκληπιείο είχε πρόσβαση από τον Περίπατο, την κύρια οδική αρτηρία που περιέτρεχε το βράχο της Ακρόπολης, μέσω ενός προπύλου, νοτιοδυτικά του περιβόλου του αρχαϊκού συγκροτήματος. Κατά τον 5ο-6ο αι. μ.Χ., ολόκληρο σχεδόν το χώρο του Ιερού κατέλαβε μία τρίκλιτη

παλαιοχριστιανική βασιλική. Ο σημερινός επισκέπτης αντικρίζει ερείπια των περισσότερων από αυτά τα κτίρια. Δυτικά του Ασκληπιείου συναντά κανείς άλλη μία πηγή, τη λεγόμενη αρχαϊκή κρήνη, δύο βυζαντινές δεξαμενές, τα θεμέλια ενός ναού αφιερωμένου στη Θέμιδα και τη θέση ενός χαλκούργειου του 5ου-4ου αι. π.Χ., σήμερα καταχωμένου για λόγους προστασίας. Στο κατώτερο άνητρο ορθώνονται τα κατάλοιπα μιας επιβλητικής τοξοστοιχίας, που αποτελούσε τμήμα του αναλημματικού τοίχου που συγκρατούσε τις επιχώσεις του Περιπάτου. Κατά μήκος του τοίχου αυτού ανεγέρθηκε η Στοά του Ευμένους, η οποία δωρήθηκε στην πόλη των Αθηνών από το βασιλιά της Περγάμου Ευμένη Β' (197-159 π.Χ.). Η στοά ήταν διώροφη, με εξωτερική δωρική κιονοστοιχία στο ισόγειο και εσωτερική ιωνική. Ήταν κατασκευασμένη από ένα είδος νησιωτικού μαρμάρου, από το οποίο είχαν οικοδομηθεί τα περισσότερα κτίρια της Περγάμου και δεν υπάρχει σε άλλα κτίρια της Αθήνας. Κοντά στο νοτιοανατολικό άκρο της Στοάς του Ευμένους σώζονται τα θεμέλια του χορηγικού μνημείου του Νικία (319 π.Χ.), του οποίου το οικοδομικό υλικό ενσωματώθηκε στη λεγόμενη πύλη Βευλή, στην είσοδο της Ακρόπολης, κατά τους υστερορωμαϊκούς χρόνους.

Στο νοτιοδυτικό άκρο της νότιας πλευράς της Ακρόπολης, εκτός του περιφραγμένου αρχαιολογικού χώρου, κυριαρχεί το Ωδείο, το οποίο κτίστηκε από τον Ηρώδη τον Αττικό το 162 μ.Χ. στη μνήμη της συζύγου του Ρήγιλλας και συνδέθηκε επιτυχώς με την προγενέστερη Στοά του Ευμένους. Τις τελευταίες δεκαετίες, στο αναστηλωμένο από το 1954 Ωδείο παρουσιάζονται πολλές καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, κυρίως στο πλαίσιο του Φεστιβάλ Αθηνών.

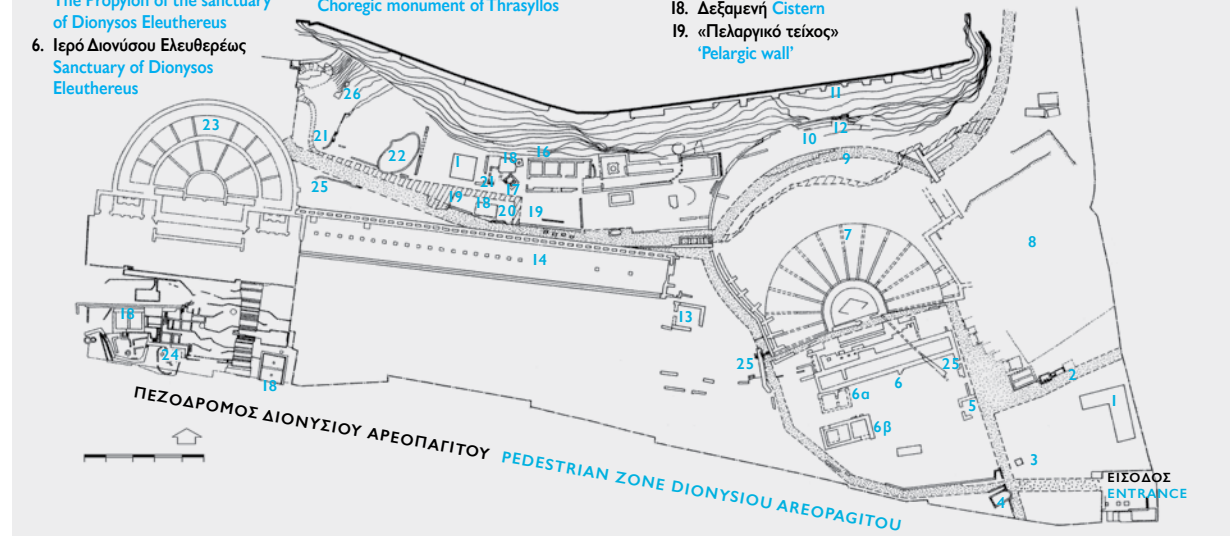
Νότια του Ηρώδειου σώζονται τα κατάλοιπα του Ιερού της Νύμφης, στο οποίο αποκαλύφθηκαν σημαντικά κεραμικά ευρήματα του 7ου-4ου αι. π.Χ.

1. Στεγαστρο εκθεμάτων
Shed of exhibits
2. Αρχαία οδός των Τριπόδων
Street of the Tripods
3. Βάση μνημείου
Monument base
4. Αγία Παρασκευή
St Paraskevi church
5. Πρόπυλο του Ιερού του Διονύσου Ελευθερέως
The Propylon of the sanctuary of Dionysos Eleuthereus
6. Ιερό Διονύσου Ελευθερέως
Sanctuary of Dionysos Eleuthereus

- 6α. Αρχαϊκός Ναός Διονύσου Ελευθερέως
Archaic Temple of Dionysos Eleuthereus
- 6β. Νεότερος Ναός Διονύσου Ελευθερέως
Later Temple of Dionysos Eleuthereus
7. Θέατρο Διονύσου Ελευθερέως
Theatre of Dionysos Eleuthereus
8. Ωδείο Περικλέους
Odeion of Perikles
9. Περίπατος
Ancient Peripatos street
10. Επιθέατρο
Epitheatron
- II. Χορηγικό μνημείο του Θρασύλλου
Choregic monument of Thrasyllos

The sanctuary of Dionysos Eleuthereus with the theatre to the north of it is the first group of monuments encountered by visitors and the earliest on the South Slope. The Archaic temple of Dionysos was constructed in the second half of the 6th c. BC, when the cult of the god was introduced into Athens from Eleuthera in Boeotia by the tyrant Peisistratos. A circular area was laid out for the needs of the cult on the slope to the north of the temple, and wooden benches (ikria) were later added that were then gradually replaced by stone ones. The Urban or Great Dionysia, the most splendid festival in honour of the god, was celebrated in the spring inside the precinct of Dionysos. To the south of the Archaic temple, a second temple, called the Later Temple of Dionysos, was erected in the second half of the 4th c. BC. This housed the chryselephantine statue of the god carved by Alkamenas. All that now survives are the foundation of the temple and the base of the cult statue, made of conglomerate. The precinct is bordered on the north side by a stoa which is thought to have been in the Doric order and contemporary with the redesigning of the theatre by the orator Lykourgos (ca. 330 BC). The other sides of the precinct are enclosed by a wall, of which only parts of the south and east sections now survive. Entrance to the precinct was by way of a porch in the shape of a double Π in the east section of the enclosure wall, to which the Street of the Tripods led. In the year of Lykourgos's archonship, the theatre was completely redesigned and acquired the form it still has today. It was built entirely of akrites, a stone local to Piraeus, and the auditorium was extended to the foot of the sacred rock by the addition of the Epitheatron. The stage building was the part of the theatre that received the greatest modification over the centuries.

12. Χορηγικοί κίονες
Choregic columns
13. Χορηγικό μνημείο του Νικία
Choregic monument of Nikias
14. Στοά του Ευμένους
Stoa of Eumenes
15. Ασκληπιείο
Asklepieion
16. Αρχαϊκή κρήνη
Archaic fountain
17. Ναϊσκοί
Naiskoi
18. Δεξαμενή
Cistern
19. «Πελαργικό τείχος»
'Pelargic wall'
20. Επιγραφή ΗΟΡΟΣ ΚΡΕΝΕΣ
HOPOS KRENEIS inscription
21. Πολυγωνικός τοίχος
Polygonal wall
22. Χαλκούργειο
Bronze foundry
23. Ωδείο Ηρώδου του Αττικού
Odeion of Herodes Atticus
24. Ιερό Νύμφης
Sanctuary of Nymph
25. Αγωγός
Water drain
26. Υστερορωμαϊκό δάπεδο
Late Roman floor

The pavement of the orchestra, the vertical slabs separating it from the auditorium, and a tribunal known as the Bema of Phaidros, with reliefs depicting scenes from the life of Dionysos (from an unknown monument of the 2nd c. AD) are all made of marble and go back to Late Roman times. Colossal sculptures from the Roman stage building and architectural members from the surrounding area are displayed in a shed just to the north of the main entrance to the archaeological site. To the north of the Epitheatron can be seen the remains of the choregic monument of Thrasyllos (319 BC), in front of a large cave.

The area to the east of the theatre of Dionysos was occupied after the middle of the 5th c. BC by the Odeion of Perikles, a building used for music contests. On the basis of the literary sources and some small-scale excavation, this may be reconstructed as an almost square roofed hypostyle building.

Visitors may proceed to the sanctuary of Asklepios by following the path uphill to the west of the sanctuary and theatre of Dionysos. This is the final section of an ancient street that led to a spring of water which probably accounts for the selection of this site for the sanctuary. The cult of Asklepios was introduced into Athens in 420/19 BC, as we learn from an inscription on the amphiglyphon of Telemachos, the founder of the sanctuary. The sanctuary of Asklepios included the 4th c. BC temple, the altar to its east, and a two-storey Doric stoa at the north – the enkoimeterion (dormitory for the sick) – in which was incorporated the spring, located in a cave in the rock. At the west end of the stoa was a square room with a circular well-like structure at the centre that was used as a rubbish pit for the remains of sacrifices. In Roman times, a small stoa was added to the south of the temple. To the west of the Doric stoa are preserved the foundations of an Ionic stoa with four rooms at the back (last quarter of the 5th c. BC). The Asklepieion could be accessed from the Peripatos – the main street that encircled the Acropolis – by way of a porch to the south-west of the enclosure wall of the original complex. During the 5th-6th c. AD, almost the entire area of the sanctuary was occupied by a three-aisled Early Christian basilica. Today, visitors can see the ruins of most of these buildings. To the west of the Asklepieion is another spring, known as the Archaic fountain, two Byzantine cisterns, the foundations of a temple dedicated to Themis, and the site of a bronze foundry of the 5th-4th c. BC, now covered with earth for safety reasons.

On the lowest terrace stand the remains of an impressive arcade, which formed part of the retaining wall that held back the earth deposits of the Peripatos. Along this wall was erected the Stoa of Eumenes, which was presented to the city of Athens by Eumenes II, the king of Pergamon (197-159 BC). It was a two-storey stoa with a Doric external and Ionic internal colonnade on the ground floor. The stoa was made of a kind of island marble, which was used for the majority of the buildings at Pergamon, and is not to be found in any other building in Athens. Near the south-east end of the Stoa of Eumenes are preserved the foundations of the choregic monument of Nikias (319 BC), the building material of which was incorporated in Late Roman times into the so-called Bευλή gate at the entrance to the Acropolis.

The area outside the fenced archaeological site, at the south-west end of the slope of the Acropolis, is dominated by the Odeion built by Herodes Atticus in AD 162 in memory of his wife Rhegilla, which was successfully linked with the existing Stoa of Eumenes. The Odeion was restored in 1954 and has been used in recent years for concerts and other events, mainly as part of the Athens Festival.

To the south of the Odeion of Herodes Atticus are preserved the remains of the sanctuary of the Nymph, in which was found some important pottery dating from the 7th-4th c. BC.